

СВОБОДА СЛОВА В УКРАЇНІ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

У статті аналізуються результати дослідження громадської думки населення щодо свободи слова в Україні.

Ключові слова: громадська думка, свобода слова, права людини.

В статье анализируются результаты исследования общественного мнения по поводу свободы слова в Украине.

Ключевые слова: общественное мнение, свобода слова, права человека.

In the article the author analysed results sociology research with freedom of word in the Ukraine last time

Key words: public opinion, freedom of speech, human rights.

Постановка проблеми. Розвиток свободи слова, можливість вільно висловлювати та публікувати власні погляди визначає розвиток демократії в країні. У найрозвиненіших державах світу демократичний устрій дозволив утвердити свободи і цінності, які становлять підґрунтя відкритого суспільства. Донедавна до країн зі значним потенціалом та можливостями розвитку демократії належала Українська держава. Свобода слова нещодавно ще забезпечувалася в українському суспільстві. Можливо, саме тому ситуація з розвитком свободи слова в Україні не була предметом детального вивчення, однак час від часу ставала об'єктом моніторингу Центру соціальних та політичних досліджень «SOCIS», Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова тощо. Опитування громадської думки проводилися, як правило, напередодні або після президентських виборів. Цілком природно, що інтерес до розвитку демократії в українському суспільстві, свободи слова, свободи друку висловлювали як українська, так і міжнародна спільноти.

Однак у загальнодержавних рейтингах 2002 р., згідно з оцінками громадян України, лише 8 % респондентів вважали рівень свободи слова в Україні високим, 40 % визначали рівень свободи слова як низький [1]. Внутрішньодержавні рейтинги початку 2000-х рр. із невисокими показниками свободи слова в українському суспільстві мало різнилися від міжнародних (світових) рейтингів. Ситуація зі свободою слова поліпшилася на краще вже 2005 р.

У міжнародних рейтингах як індикатори до уваги бралися міра свободи друку, становище зі свободою друку, свободою слова, свободою преси.

У 2006 р. за даними моніторингу міжнародних організацій [2] Україна, на відміну від КНДР, Бірми, Туркменістану, Екваторіальної Гвінеї, Лівії, Еритреї, Куби, Узбекистану, Сирії, Білорусі, не потрапила до списку країн із жорсткою цензурою.

У 2006 р. за показниками *міри свободи друку* у світі Україна зайняла 105 місце. У щорічному звіті міжнародної правозахисної організації «Репортери без кордонів» (Reporters Without Borders) за 2007 рік [3] щодо *становища свободи друку* з-поміж 169 країн світу Україна поділила 92 місце з Малаві.

У щорічному світовому рейтингу *свободи слова* за 2008 р., оприлюдненому міжнародною організацією «Репортери без кордонів» [4], Україна, порівняно з 2003 р., перемістилася на 87 місце, покращивши свої позиції на 46 пунктів, та, порівнюючи з 2007 р., покращила свої позиції на 5 пунктів. За рейтингом *свободи преси в світі*, обнародуваним правозахисною організацією Freedom House [5], визначався стан засобів масової інформації у 195 країнах світу. Першість у рейтингу посіли Ісландія, Фінляндія, Швеція, Данія. Рейтинги України у 2009 р., порівнюючи з 2008 р., сповзли на 5 позицій (115 місце). Україна опинилася в категорії країн із частково вільною пресою. Як виявилось, в Нігерії, Гаїті, Гондурасі, Папуа, Новій Гвінеї ситуація зі свободою преси у 2009 р. була кращою від ситуації в Україні. Проте якщо не брати до уваги Прибалтику, місце України в рейтингу 2009 р. було вищим від країн колишнього СРСР.

Виклад основного матеріалу. Ситуація зі свободою слова та преси безпосередньо залежить від політичного курсу і суспільно-політичної ситуації в державі, можливості забезпечення демократичних свобод як тла розвитку суспільства та держави. Цілком природно, що після чергових

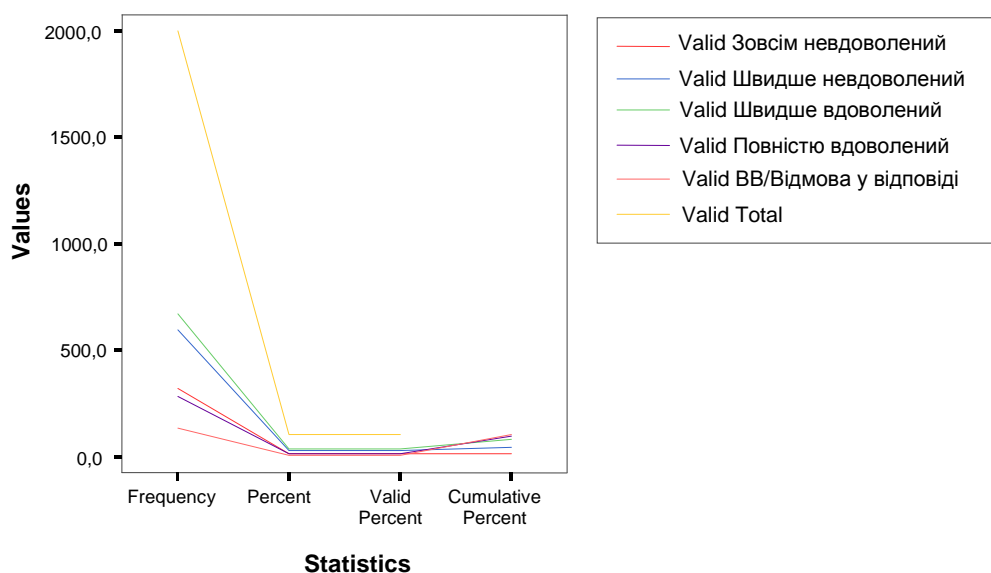
президентських виборів 2010 року зріс інтерес українського суспільства та міжнародної спільноти до розвитку демократичних устоїв та суспільно-політичного курсу України. Можливість запобігти перекосам у політичному курсі, утримати становище зі свободою слова в Україні шляхом моніторингу ситуації та передбачення подальшого суспільного розвитку невдовзі після президентських виборів 2010 р. спробували соціологи. «Свобода слова в Україні» стала темою соціологічного дослідження Центру соціальних та політичних досліджень «SOCIS» [6]. 23 квітня – 5 травня 2010 р. Центр соціальних та політичних досліджень «SOCIS» провів 2000 інтерв'ю за вибіркою, що репрезентувала повнолітнє населення України. Результати зазначеного соціологічного дослідження «Свобода слова в Україні» стали предметом аналізу даної наукової статті.

3-поміж респондентів, що брали участь у дослідженні, – понад 45 % чоловіків та майже 55 % жінок. Близько 27 % респондентів мали повну вищу або незакінчену вищу освіту, понад 35 % – середню спеціальну, близько 29 % – повну середню освіту. 80 % респондентів, що брали участь у дослідженні, були українцями за національністю, 16 % – росіянами, 1 % – кримськими татарами, близько 2 % – інших національностей.

Вибір респондентів на президентських виборах 2010 року визначав бачення свободи слова в Україні, виникла дихотомія у сприйнятті свободи слова мешканцями Заходу та мешканцями Сходу.

На питання «У якій мірі Ви вдоволені або невдоволені тим, як розвивається демократія і свобода слова в нашій країні?» респонденти визначилися з відповідями таким чином (див. табл. 1).

Якою мірою Ви вдоволені розвитком демократії та свободи слова в нашій країні?

Рис. 1. Міра вдоволеності розвитком демократії та свободи слова в Україні

Таблиця 1

Міра вдоволеності розвитком демократії та свободи слова в Україні за регіонами (станом на квітень-травень 2010 р.) (подано у відсотках)

Регіон	Міра вдоволеності				
	Зовсім невдоволені	Швидше невдоволені	Швидше вдоволені	Цілковито вдоволені	Важко відповідати/ Відмова відповіді
м. Київ	7	5	5	6	5
Північний	9	9	7	10	20
Центральний	13	15	12	7	10
Північно-Східний	10	10	10	6	5
Північно-Західний	7	5	8	7	9
Південно-Східний	8	13	13	15	5
Західний	18	13	6	4	8
Південно-Західний	5	6	3	2	5
Південний	5	7	12	19	7
Автономна Республіка Крим	8	5	4	4	4
Східний	10	12	20	20	22

За результатами проведеного соціологічного дослідження з'ясувалося, що розвитком демократії та свободи слова в Україні станом на квітень-травень 2010 р. повністю вдоволені близько 48 % респондентів. Серед них майже 30 % російськомовних та близько 18 % україномовних респондентів. Переважно це мешканці Східного, Південно-Східного, Південного регіонів України; 38 % українців, 6 % росіян, 0,7 % кримських татар та по 1 % представників інших національностей.

Найбільше невдоволених розвитком демократії та свободи слова в Україні (в цілому 46 % з-поміж мешканців України) мешкало в Західному, Центральному, Північно-Східному регіонах, насамперед у Києві, Львівській, Харківській областях, Автономній Республіці Крим.

Варто відзначити, що відповіді респондентів щодо міри вдоволеності розвитком демократії та свободи слова в Україні мали відмінності у жителів різних типів населених пунктів (див. табл. 2).

Таблиця 2

Міра вдоволеності розвитком демократії та свободи слова в Україні
(за типом населених пунктів)
(подано у відсотках)

Міра вдоволеності	Тип населеного пункту					
	м. Київ	Місто від 500 тис. і більше	Місто від 100 до 499 тис.	Місто від 50 до 99 тис.	Місто до 49 тис. (у т. ч. селище міського типу)	Село
Зовсім невдоволені	7	16	14	7	26	31
Швидше невдоволені	5	17	21	9	16	32
Швидше вдоволені	5	15	19	10	20	31
Цілковито вдоволені	6	16	12	8	23	35
Важко відповісти/ Відмова відповісти	5	8	20	7	21	41

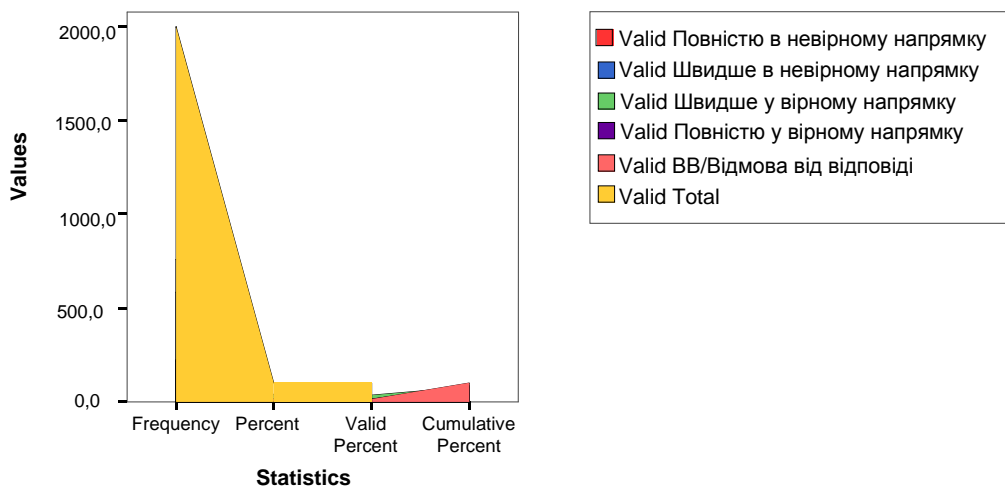
Найбільш полярними були відповіді у мешканців сільських населених пунктів. Ймовірно, така ситуація зумовлена тим, що саме ця категорія респондентів у більшості регіонів України позбавлена можливості отримувати інформацію з радіоточок, має незначний доступ та можливість одержувати періодичні видання.

Варто відзначити, що у розрізі вікових категорій найбільша кількість цілковито вдоволених розвитком

демократії та свободи слова в Україні у квітні-травні 2010 р. була серед респондентів віком понад 50 років та у респондентів 18-29 років.

У відповідях на питання «Як Ви вважаєте, чи у вірному напрямку відбувається розвиток свободи слова в Україні у цілому?» понад 40 % респондентів вважали невірним напрям розвитку свободи слова в Україні, 38 % респондентів напрям розвитку свободи слова визнали, як швидше вірний.

Як Ви вважаєте, чи у вірному напрямку розвивається свобода слова в Україні у цілому?

Рис. 2. Напрямок розвитку свободи слова в Україні в цілому

Майже 22 % україномовних респондентів вважали напрям розвитку свободи слова зовсім неправильним та швидше неправильним, близько 19 % – швидше і повністю вірним. Серед російськомовних респондентів простежувалася протилежна ситуація:

майже 30 % респондентів відзначали, що напрям розвитку свободи слова швидше вірний, 18 % – швидше невірний та цілковито невірний.

Територіально респонденти, які вважали цілковито та швидше правильним напрям розвитку свободи

слова в Україні, мешкали переважно в Південно-Східному, Південному, Центральному, Східному регіонах. В адміністративно-територіальному розподілі це були мешканці Донецької, Дніпропетровської, Луганської, Запорізької, Одеської, Чернігівської областей. Швидше та повністю неправильним напрям розвитку свободи слова в Україні вважали жителі Західного, Центрального, Північно-Східного регіонів, переважно Дніпропетровської, Львівської, Полтавської областей та м. Києва.

У розрізі вікових категорій серед тих, хто вважав повністю правильним та повністю неправильним напрямом розвитку свободи слова в Україні, у цілому була незначна кількість респондентів. Найбільше тих, хто висловлювався про повністю правильний напрям, було серед респондентів віком 60 і старше років – близько 4 %, повністю неправильний – переважно респонденти віком 30-39 років – близько 3 %. Більшість респондентів визначала напрямом розвитку свободи слова в Україні у цілому, як швидше правильний. Серед них 10 % осіб віком від 60 і старше років, 8 % осіб 18-29 років, близько 8 % від респондентів віком 40 до 49 років. Швидше неправильним напрямом розвитку свободи слова в Україні в цілому вважало 7 % респондентів 18-29 років, по 6 % респондентів віком від 40 до 49 та 60 і старше років.

За рівнем освіти респондентів погляди на напрямом розвитку свободи слова в Україні у цілому мали відмінності. Серед респондентів із незакінченою вищою та вищою освітою визначали напрямом розвитку свободи слова в Україні у цілому як швидше правильний – 10 %, швидше неправильний – 8 %. Серед респондентів із середньою спеціальною освітою – відповідно 13 % та 10 %, повною середньою освітою – відповідно 11 % та 9 %, неповною середньою освітою – відповідно 4 % та 2 %. Повністю вірним напрямом розвитку свободи слова в Україні у цілому вважали близько 3 % респондентів із незакінченою вищою та

вищою освітою, по 3 % респондентів із середньою спеціальною та повною середньою освітою тощо.

У відповідь на питання «Наскільки в Україні в теперішній час дотримуються гласності і свободи слова? Як Ви вважаєте, наскільки в Україні поважають свободу слова людей?» погляди респондентів розподілилися таким чином: 32 % вважали повагу до свободи слова недостатньою, 29 % відзначили про певну повагу, близько 19 % – про відсутність поваги до свободи слова, близько 16 % – про достатню повагу до свободи слова.

Україномовні респонденти в більшості вважали повагу до свободи слова та дотримання гласності в Україні недостатньою – 15 %, ще близько 13 % респондентів помітили лише певну повагу до свободи слова та гласності в Україні. Відсоток російськомовних респондентів, котрі висловлювалися про недостатню повагу до свободи слова та дотримання гласності в Україні був ще більшим – 17 %, певну повагу – 16 %. Думку про недостатню повагу до свободи слова та дотримання гласності в Україні висловили 26 % українців, 5 % росіян, близько 0,5 % кримських татар, про відсутність поваги до свободи слова взагалі – 15 % українців, 3 % росіян, 0,1 % кримських татар, про деяку повагу – 23 % українців, 5 % росіян, близько 0,4 % кримських татар, про достатню повагу до свободи слова та гласності висловилися 12 % українців, близько 3 % росіян, близько 0,2 % кримських татар тощо.

Настрої і думки респондентів щодо гласності та поваги свободи слова в Україні можна простежити за табл. 3.

Переважно у Південно-Західному, Західному регіонах, Автономній Республіці Крим більшість респондентів вважала, що відсутні гласність і повага до свободи слова. У Південному регіоні найбільше респондентів вважали повагу до свободи слова достатньою.

У респондентів з різним освітнім рівнем погляди на гласність та свободу слова в Україні мали відмінності (див. табл. 4).

Таблиця 3

Міра дотримання гласності та повага до свободи слова в Україні за регіонами (станом на квітень-травень 2010 р.)
(подано у відсотках)

Регіон	Міра дотримання гласності та поваги до свободи слова				
	Відсутня повага	Недостатня повага	Деяка повага	Достатня повага свободи слова	Важко відповісти/ Відмова відповісти
м. Київ	12	39	24	18	7
Північний	13	19	31	23	14
Центральний	24	42	24	7	3
Північно-Східний	18	39	25	17	2
Північно-Західний	22	25	30	17	6
Південно-Східний	14	35	27	22	3
Західний	25	39	32	4	—
Південно-Західний	36	36	18	6	3
Південний	10	31	26	27	6
Автономна Республіка Крим	25	33	33	10	—
Східний	17	23	37	15	7
Всього	19	32	29	16	5

Міра дотримання гласності та повага до свободи слова в Україні
(станом на квітень-травень 2010 р.)
(подано у відсотках)

Освіта	Дотримання гласності та поваги до свободи слова в Україні				
	Відсутня повага	Недостатня повага	Деяка повага	Достатня повага	Важко відповісти/ Відмова відповісти
Початкова/ Неповна середня освіта	17	23	30	21	9
Повна середня освіта	18	31	28	18	6
Середня спеціальна освіта	20	33	28	14	5
Незакінчена вища/ Повна вища освіта	19	36	30	13	3
Всього	19	32	29	16	5

В основному про відсутність поваги до гласності та свободи слова в Україні висловлювалися респонденти із середньою спеціальною, повною середньою, незакінченою вищою та вищою освітою, найбільше з яких було серед вікових категорій 60 і старше років, 30-39 років. Щодо достатньої поваги до гласності та свободи слова в Україні в більшості висловилися респонденти із повною середньою та середньою спеціальною освітою, віком 60 і старше років.

Про значну можливість публічно висловлювати власну думку, політичні погляди, критику на адресу центральних органів влади (Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Президента України) у квітні-травні 2010 р. висловилися 24 % респондентів, місцевих органів влади – майже 27 %, опозиційних сил у політиці України – близько 33 %, політичних партій – близько 34 %, роботодавців та керівників на роботі – майже 16 % тощо.

Щодо можливості висловлювати публічно власну думку про центральні органи державної влади висловилися 9 % україномовних, 15 % російськомовних респондентів, 19 % українців та 5 % росіян, у переважній більшості – мешканців Східного, Південного та Південно-Східного регіонів. В обласному розподілі це були жителі Донецької, Луганської, Одеської областей, 8 % з яких мешкали у селах, 5 % – у містах з населенням від 100 до 499 тис. осіб. 8 % респондентів мали середню спеціальну, 7 % – повну середню, незакінчену вищу та вищу освіту, 5 % респондентів були віком від 18 до 29 років, 8 % респондентів мали 60 і старше

років тощо. Подібною була суспільна думка про можливість висловлюватися щодо місцевих органів влади, політичних партій тощо.

Про відсутність можливості публічно висловлювати власну думку, політичні погляди, критику на адресу центральних органів влади (Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Президента України) висловилися 26 % респондентів, місцевих органів влади – майже 17 %, опозиційних сил у політиці України – 17 %, політичних партій – близько 16 %, роботодавців та керівників на роботі – майже 33 % тощо. Ці респонденти мешкали в Центральному, Південно-Східному, Західному регіонах, переважно в Дніпропетровській, Львівській, Харківській, Полтавській областях, Автономній Республіці Крим. 9 % респондентів мешкали у селах, 7 % – у містах із кількістю жителів до 49 тис. (у т. ч. селищах міського типу). 10 % респондентів мали середню спеціальну, 8 % – повну середню освіту. По 6 % респондентів належали до вікових категорій 18-29 років, 60 і старше років. Із них україномовними були 12 %, російськомовними – 14 %, українцями за національністю – 14 %, росіянами – 2 %. Подібним був соціологічний портрет респондентів у висловлюваннях щодо місцевих органів влади та політичних партій.

У відповідь на питання «Наскільки ви згодні або не згодні з тим, що люди повинні мати можливість висловлювати все, що вважають за потрібне, навіть якщо те, що вони говорять, викликає напругу в суспільстві?» цілковиту згоду висловило майже 37 % респондентів.

**Можливість вільно висловлюватися,
навіть якщо висловлене викликає напругу в суспільстві**
(подано у відсотках)

Region	Наскільки Ви згодні з тим, що люди повинні мати можливість говорити все, що вважають за потрібне, навіть якщо це викликає напругу в суспільстві?				Важко відповісти/ Відмова відповісти
	Зовсім не згодні	Швидше не згодні	Швидше згодні	Повністю згодні	
м. Київ	11	12	32	42	3
Північний	17	32	18	22	11
Центральний	9	22	28	34	8

Закінчення таблиці 5

Північно-Східний	6	23	26	44	1
Північно-Західний	9	19	22	44	6
Південно-Східний	13	17	24	44	1
Західний	3	22	27	44	4
Південно-Західний	3	22	44	24	7
Південний	8	25	30	34	3
Автономна Республіка Крим	9	29	37	26	–
Східний	12	26	26	35	2
Всього	10	23	27	37	4

Потребу можливості вільно висловлювати власну думку підтримували в більшості мешканці Західного, Північно-Західного, Північно-Східного, Південно-Східного регіонів, м. Києва.

У відповідь на питання «Наскільки Ви згодні або не згодні з тим, що Уряду України варто накласти жорсткі обмеження на висловлювання з екранів телебачення, радіо, зі сторінок преси?» майже 52 % респондентів висловили цілковиту та швидше незгоду. У переважній більшості то були мешканці Західного, Центрального, Південно-Східного регіонів. Водночас щодо потреби незалежності засобів масової інформації від держави висловилися майже 44 %, швидше були згодними ще 25 % респондентів. У більшості то були мешканці Західного, Південно-Східного, Центрального, Північно-Західного, Східного, Південного регіонів.

Українське суспільство за останні п'ять років звикло до гласності, свободи слова, відсутності цензури, тому органічним продовженням утвердження демократії в країні могло бути лише поглиблення цих свобод.

У розрізі викоринення проблем, що впливають на українське суспільство, найважливішими майже 37 % респондентів визначило боротьбу з корупцією, 31 % – забезпечення політичної стабільності, 26 % – можливість впливати на

важливі рішення в країні, лише близько 5 % обрали захист свободи слова. В більшості щодо потреби захисту свободи слова висловлювалися мешканці Центрального та Північно-Західного регіонів, переважно жителі сіл та міст із населенням до 49 тис. (у т. ч. селищ міського типу). На друге місце 27 % респондентів поставили можливість впливати на важливі рішення в країні, лише 11 % – потребу захисту свободи слова. Про потребу захисту свободи слова висловлювалися більшою мірою жителі сіл Західного регіону.

Найбільшу зацікавленість у розвитку та поширенні свободи слова в Україні, на думку 51 % респондентів, повинно виявляти все населення країни, на думку 22 % респондентів – журналісти та засоби масової інформації. Респонденти, що надавали головну роль у розвитку та поширенні свободи слова в Україні всьому населенню, мешкали у Східному, Південно-Східному, Центральному, Західному регіонах. 17 % з них були жителями сіл, 41 % – українцями за національністю.

У відповіді на питання щодо впливу на розвиток свободи слова в Україні телеканалів, друкованих видань, радіостанцій, органів державної влади, державної цензури в засобах масової інформації респонденти висловилися таким чином (див. табл. 6).

Таблиця 6

Вплив на розвиток свободи слова
(подано у відсотках)

	Цілков негативний вплив	Швидше негативний вплив	Швидше позитивний вплив	Цілков позитивний вплив	Важко відповісти/ Відмова відповісти
Телеканали	6	21	48	15	10
Друковані видання	4	17	52	16	13
Радіостанції	4	14	51	16	16
Органи державної влади	15	37	24	4	21
Державна цензура в засобах масової інформації	19	33	23	4	21
Пасивність населення	42	38	6	1	12
Міжнародні засоби масової інформації	4	14	42	16	24
Опозиційні політичні сили	14	20	34	14	18
Громадські організації	3	9	48	14	26

37 % респондентів визначили негативний вплив на розвиток свободи слова в Україні швидше органів державної влади, 37 % респондентів – державної цензури в засобах масової інформації.

Вплив телеканалів як позитивний на розвиток свободи слова в Україні визнали в більшості респонденти, що мешкали у селах, містах із населенням до 49 тис. осіб (у т. ч. селищах міського типу), містах із населенням від 100 до

499 тис. осіб Східного, Південно-Східного, Південного, Центрального регіонів. 38 % із зазначених респондентів були українцями за національністю, близько 9 % – росіянами.

Вплив друкованих видань як позитивний на розвиток свободи слова в Україні визнали в більшості респонденти, що мешкали у селах, містах із населенням до 49 тис. осіб (у т. ч. селищах міського типу), містах з населенням від 100 до 499 тис. осіб Східного, Південно-Східного, Центрального регіонів. 41 % респондентів були за національністю українцями, 9 % – росіянами.

Вплив радіостанцій як позитивний на розвиток свободи слова в Україні визнали в більшості респонденти, що мешкали у селах, містах із населенням до 49 тис. осіб (у т. ч. селищах міського типу), містах із населенням від 100 до 499 тис. осіб Східного, Південно-Східного, Західного, Південного регіонів. 41 % респондентів були за національністю українцями, 8 % – росіянами.

Швидше позитивним 42 % респондентів визнали *вплив міжнародних засобів масової інформації на розвиток свободи слова*, дуже позитивним ще – 16 % респондентів у селах, містах із населенням до 49 тис. осіб (у т. ч. селищах міського типу), містах із населенням від 100 до 499 тис. осіб Центрального, Південно-Східного, Західного, Східного регіонів. 47 % респондентів були українцями, 10 % – росіянами тощо.

Вплив опозиційних політичних сил на розвиток свободи слова в Україні визнано як швидше позитивний майже 34 % респондентів, як дуже позитивний – майже 14 % респондентів, що мешкали у селах, містах із населенням до 49 тис. осіб (у т. ч. селищах міського типу), містах із населенням від 100 до 499 тис. осіб Західного, Східного, Південно-Східного регіонів тощо. 39 % респондентів були українцями, близько – 7 % росіянами.

Вплив громадських організацій на розвиток свободи слова в Україні визнали як швидше позитивний 48 % респондентів, як дуже позитивний – 14 % респондентів, що мешкали у селах, містах із населенням до 49 тис. осіб (у т. ч. селищах міського типу), містах із населенням від 100 до 499 тис. осіб, містах із населенням 500 тис. і більше Східного, Південно-Східного, Західного регіонів тощо. 49 % респондентів були українцями, 11 % – росіянами.

Варто відзначити, що потреба демократичності, громадських свобод як визначальних чинників впливу на розвиток свободи слова особливо гострою є у населення сіл, малих містечок та великих міст України.

У разі *порушення прав та інтересів допустимими та ефективними засобами до їх відстоювання, у яких готові були брати участь респонденти*, що давали інтерв'ю, визнали «дзвінки» на гарячі телефонні лінії необхідних організацій та установ 38 % опитаних, збір підписів під колективними листами та петиціями –

35 %, участь у передвиборчих кампаніях – 30 %, звернення в засоби масової інформації із проханням висвітлення проблеми – 29 % респондентів, законні мітинги та демонстрації – 27 % респондентів, громадські слухання – 18 % респондентів, недовіра всім міром впливу вважали 17 % респондентів тощо.

До «дзвінків» на гарячі телефонні лінії готові були вдатися в більшості жителі сіл та міст із населенням від 100 до 499 тис. Східного, Південного, Південно-Східного регіонів віком від 18 до 29 років, 60 і старше років. Збиранню підписів під колективними листами та петиціями надавали перевагу респонденти, котрі мешкали в селах, містах із населенням до 49 тис. осіб (у т. ч. селищах міського типу), містах із населенням від 100 до 499 тис. осіб Східного та Південно-Східного регіонів віком від 18 до 29 років, 60 і старше років. Участь у передвиборчих кампаніях надавали перевагу респонденти, котрі мешкали в селах, містах від 100 до 499 тис. осіб Східного та Південно-Східного регіонів віком 60 і старше років. Звертанням в засоби масової інформації із проханням висвітлення проблеми надавали перевагу респонденти, які мешкали в селах, містах із населенням до 49 тис. осіб (у т. ч. селищах міського типу), містах із населенням від 100 до 499 тис. осіб Східного, Південно-Східного, Південного регіонів віком від 18 до 29 років. До законних мітингів та демонстрацій готові були вдатися респонденти, що мешкали в селах, містах з населенням від 100 до 499 тис. осіб Східного, Західного, Центрального регіонів віком від 18 до 29 років. Громадським слуханням надавали перевагу в більшості респонденти, котрі мешкали у селах, містах із населенням від 100 до 499 тис. осіб Центрального, Західного, Південного регіонів віком 18-29, 60 і старше років. Недією жодну з мір впливу визнали респонденти, що мешкали в селах, містах із населенням від 100 до 499 тис. осіб Східного регіону віком від 40 до 49 років, 60 і старше років тощо.

У визначенні *свободи слова на центральних українських каналах* більшість респондентів у квітні-травні 2010 р. відповіли, що свободи слова дотримуються на «Інтері» – майже 65 % респондентів, каналі «1+1» – 63 % респондентів, каналі «Україна» – 49 % респондентів, каналі «ICTV» – 49 % респондентів, «5 канал» – 48 % респондентів, каналі «СТБ» – 45 % респондентів, «Новому каналі» – майже 41 % респондентів, Першому національному каналі (УТ-1) – майже 38 % респондентів, каналі «НТН» – 29 % респондентів, каналі «Тоніс» – 18 % респондентів тощо. Це зважаючи на те, що значний відсоток респондентів, які брали участь у дослідженні, не дивиться ці канали взагалі: 62 % респондентів не дивиться канал «Тоніс», 45 % респондентів – канал «НТН», майже 34 % респондентів – Перший національний канал (УТ-1), 31 % респондентів – «5 канал», 29 % респондентів – «Новий канал», 26 % респондентів – канал «ICTV», 25 %

респондентів – канал «СТБ», майже 23 % респондентів – канал «Україна», майже 10 % респондентів – канал «1+1», 7 % респондентів – канал «Інтер» тощо.

У квітні-травні 2010 р. ситуацію зі свободою слова в друкованих засобах масової інформації після приходу до влади команди В. Януковича вважали незмінною 65 % респондентів, які мешкали в селах, містах із населенням до 49 тис. осіб (у т. ч. селищах міського типу), містах із населенням від 100 до 499 тис. осіб у Східному, Центральному, Південно-Східному, Північному регіонах тощо.

Ситуація зі свободою слова в друкованих засобах масової інформації погіршилася, на думку

майже 11 % респондентів, які мешкали у селах, містах із населенням до 49 тис. осіб (у т. ч. селищах міського типу) Західного регіону (зокрема у Львівській області) тощо.

Висновки. В цілому вплив на оцінку розвитку свободи слова та гласності в Україні у квітні-травні 2010 р. визначив вибір респондентами того чи іншого кандидата в Президенти України. Умови, створені попередньою владою до розвитку свободи слова, гласності в Україні, ще існували. Проте демократичні устої в суспільстві потребують більшого розвитку свободи слова, усунення найменших проявів цензури в засобах масової інформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Див.: Опитування громадської думки Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова (2002 р.) «Свобода слова в Україні в оцінках українських громадян» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http // razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=25](http://razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=25).
2. Страны с самой жесткой цензурой (2006) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.everyday.com.ua/world/top-wjp.htm>.
3. Експерт. У регіонах України немає свободи слова (11.10.2008) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://123.pr.kiev.ua/ekspert-u-regionax-ukrajiny-nemage-svobody-slova>.
4. Україна покращила свої позиції в рейтингу свободи слова (31.03.2009) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://society.fonix.dp.ua/advertisement/hesting/19kind/507/> Рейтинги свободи слова // [http // www.everyday.com.ua/world/press-freedom.htm](http://www.everyday.com.ua/world/press-freedom.htm).
5. Свобода слова і Україна – речі несумісні 02.06.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.p-p.com.ua/articles/6720>.
6. Аналіз за результатами даних соціологічного дослідження на тему «Свобода слова в Україні» опубліковано з дозволу Центру соціальних та політичних досліджень «SOCIS».

Рецензенти: Гавеля В. Л., д.філос.н., професор;
Осипов А. О., д.філос.н., в.о. професора.

© Малюта О. В., 2010

Дата надходження статті до редколегії: 12.11.2010 р.